

ZNAK

M I E S I Ę C Z N I K

Przyjemność w czasie niepokoju

Jak odkryć, co naprawdę sprawia nam radość?

Czy życie w umiarze oznacza koniec przyjemności?

W jaki sposób cieszyć się swoim ciałem na każdym etapie życia? — s. 6–39

Sztuka przyjemna
według Małgorzaty
Lebdy i Kwiatu
Jabłoni — s. 36

**„Mam nowe życie”.
Dramat i ocalenie na
polsko-białoruskiej
granicy** — s. 56

**W.G. Sebald, czyli
melancholik
w epoce późnego
antropocenu** — s. 64

**Pierwsze słowo
w państwie.
Olga Gitkiewicz
o pojęciu troski** — s. 94

Ilustracja: Kasia Kozłakiewicz

ISSN 1689-4057

INDEXS 383716

9 770044 488218

GRUDZIEŃ (1.2) 2021

WYD. 799

CENA 22,99 zł

Spraw komuś prezent pełen „Znaków”!

W prenumeracie miesięcznika:

- ❶ 11 numerów pełnych wartościowych treści
- ❷ dostęp do e-wydań
- ❸ darmowa wysyłka
- ❹ nawet trzy książki do wyboru
- ❺ oraz wyjątkowy kalendarz na 2022 rok z najpiękniejszymi okładkami „Znaku”!

Zamów na: www.miesiecznik.znak.com.pl/prenumerata

Dominika Kozłowska

Rozgrzeszyć przyjemność

PRZYJEMNOŚĆ JEST NIEPOPRAWNA. BO CZY WYPADA dziś jej szukać? Czy w geście solidarności z tymi, którzy cierpią, nie należałoby raczej zrezygnować z przyjemności? Syty głodnego nie zrozumie. Może więc doświadczenie dobrowolnego wyrzeczenia jest gestem solidarności. Etyczną odpowiedzią, która próbuje przełamać samotność cierpiących.

Ale czy da się poznać los uchodźcy? Czy można go opowiedzieć drugiemu człowiekowi? Tragicznie zmarły Jean Améry w szkicu *Ile ojczyzny potrzebuje człowiek?* z tomu *Poza winą i karą* pisał, że najdotkliwszymi konsekwencjami wypędzenia są utrata poczucia bezpieczeństwa i rozbicie tożsamości. Ojczyzna jest siedzibą ładu, przewidywalności i pewności siebie, obczyzna zaś domeną nieładu, zaskoczenia i konfuzji. Wyjaśniał Améry: „pewnym można się czuć tam, gdzie nie spodziewamy się niczego zaskakującego, nie musimy się obawiać czegoś całkiem i zupełnie obcego”. Jako uchodźca żył w otoczeniu znaków, które były dlań „równie nieczytelne jak etruskie pismo”.

Jean Améry i Vladimir Nabokov – ikony migranczego losu – są patronami *Wyjechali*, wspaniałej prozy W.G. Sebald. Książka stanowi próbę przeniknięcia w głąb doświadczenia uchodźstwa. Sam Sebald, którego określano mianem pisarza *Shoah*, dystansował się od tego sformułowania. W jednym z wywiadów podkreślał: „Błędnie uważa się, że w literaturze miejsce tematyki żydowskiej jest w osobnej szufladzie i cała reszta świata nie ma z nią nic wspólnego”. Wielkość prozy Sebald polega m.in. na tym, że wychodzi poza oczywisty kontekst traumy Zagłady i opowieść o uchodźstwie wpisuje w uniwersalne doświadczenie człowieka. Utrata ojczyzny, domu przybiera różne formy: migracji ekonomicznych, wygnania z powodów kulturowych, uchodźstwa politycznego, prześladowania na tle rasowym, etnicznym, religijnym czy z powodu orientacji seksualnej. Czy można

stawiać między nimi ostre granice i poddawać ryczałtowym ocenom?

Los żydowski staje się dziś ponownie symbolem zniszczenia tożsamości, utraty bezpiecznego miejsca, niemożności ucieczki przed traumą, a dla nas, osób, które w poczuciu bezradności patrzą na cierpienie bliźnich, znakiem olbrzymich trudności w zrozumieniu doświadczeń i krzywdy drugiego człowieka. Odpowiedzią są troska i empatia, które otwierają przestrzeń do działania. Bo choć nie damy rady zmienić ludzkiej kondycji, możemy przyczyniać się do tego, aby nasz świat był choć trochę mniej wrogim miejscem do życia.

Obecny kryzys humanitarny na granicy potwierdził, niestety, że obowiązujące rozwiązania – zwłaszcza konwencja dublińska – nie funkcjonują. Konflikty i wojny na Bliskim Wschodzie i w Afryce sprawiają, że sytuacja osób w tych regionach stawać się będzie coraz bardziej tragiczna. Ale przecież nie tylko wojny, lecz również kryzys klimatyczny to przyczyny współczesnych migracji. Jeżeli uznaliśmy naszą odpowiedzialność za zmiany klimatu, musimy również zmierzyć się z coraz bardziej nagłym problemem migracji z ich powodów. Dlatego potrzebujemy nowego porozumienia na wzór porozumienia klimatycznego, które będzie całościową i systemową odpowiedzią na wyzwania związane z migracjami.

Czy zatem każda przyjemność powinna dziś być obciążona poczuciem winy? Jak w etyczny sposób korzystać z dóbr będących owocem kapitalistycznego systemu utowarowienia? Czy możemy cieszyć się życiem mimo świadomości tragicznych w skutkach nierówności, cierpienia i zła? Bliska mi Hildegarda z Bingen zalecała umiar również w umartwianiu się. Wszak umartwiony człowiek ma mniejszą siłę do działania. A z przyjemności – jak pisze Dominika Słowik w tekście zamykającym Temat Miesiąca – czerpiemy siłę do działania. — Z

SPIS TREŚCI

- 40** **Bóg w krainie Oz**
Agnieszka Burton: Jedna trzecia
Australijczyków nie wyznaje żadnej religii

- 56** **Historie przez małe h**
Ula Idzikowska: Migranci z granicy
polsko-białoruskiej opowiadają o swoich
marzeniach

- 94** **Troska i pleśń**
Olga Gitkiewicz: Dlaczego „troska” to
pierwsze słowo polskiej konstytucji?

fot. BE&W / David Hancock / Anzenberger / Forum / Karol Grogork / RATS Agency / Wikimedia Commons

64

ARKADIUSZ ŻYCHLIŃSKI

Czas (na) Sebald

W.G. Sebald był jednym z autorów jasno widzących dziś i nieodległe jutro literatury: przełamywanie kolejnych murów milczenia, przemierzanie pamięci, postępująca fuzja gatunków. Co przynosi jego pierwsza biografia?

TEMAT MIESIĄCA

- 8 Warunek przetrwania**
Psycholog Jacek Buczny w rozmowie z Ewelina Śliwą: Przyjemność jest konieczna dla naszego zdrowia
- 16 Punkty nasycenia**
Kamil Fejfer: Marlboro Man, czyli kapitalizm i produkcja przyjemności
- 24 Jesteśmy obecnością ucieleśnioną**
Seksuolożka Alicja Długotłęcka w rozmowie z Edytą Zielińską
- 30 Ślady, dziury, dziatki**
Dominika Stowiak o etyce w dobie katastrofy klimatycznej
- 36 Przewodnik po przyjemności**
Według Małgorzaty Lebdy oraz Kasi i Jacka z Kwiatu Jabłoni

SPOŁECZEŃSTWO • ŚWIAT

- 40 Bóg w krainie Oz**
Agnieszka Burton
- 50 Na przykład**
Fotoreportaż Tomka Kaczora

PUBLICYSTYKA

- 56 Historie przez małe h**
Ula Idzikowska

FELIETON

- 63 Kościół – mój dom?**
Janusz Poniewierski
- 84 Gry terenowe**
Olga Gitkiewicz
- 85 Springer z trasy**
Filip Springer

IDEE

- 66 Czas (na) Sebald**
Arkadiusz Żychliński

74 Przewodnik po Sebaldlandzie

Od jakich książek zacząć przygodę z niemieckim pisarzem?

76 Krańcówka

Łukasz Najder: Co W.G. Sebald zobaczyłby w dzisiejszej Łodzi?

STACJA: LITERATURA

86 O babkowym czekaniu

Opowiadanie Michała Kaźmierczaka

LUDZIE • KSIĄŻKI • ZDARZENIA

94 Troska i pleśń

Olga Gitkiewicz

100 Wymiary czułości

Najpiękniejsze przedstawienia trości w historii malarstwa

102 Książki, szkice, pokolenia

Krzysztof Wołodźko podsumowuje Rok Norwidowski

108 Sfastrygowane. O Irit Amiel

Karolina Koprowska

111 Radość tworzenia

Kinga Dawidowicz o Walterze Gropiusie i Bauhausie

112 „My” to każdy z nas

Małgorzata Nocui: Emil i my to opowieść o chłopcu z niepełnosprawnością, która powinna trafić do kanonu lektur

114 Notki książkowe

116 Książki zapomniane

Monika Świerkosz czyta Stanisław Przybyszewską

118 Jeź na autostradzie

Julia Fiedorczuk o poezji Łukasza Jarosza

120 Znak o znakach

Joanna Guszta

ZNAK

ul. Tadeusza Kościuszki 37, 30-105 Kraków
tel. (12) 61 99 530, fax (12) 61 99 502
e-mail: miesiecznik@znak.com.pl
www.miesiecznik.znak.com.pl

redakcja: Mateusz Burzyk (sekretarz redakcji), Michał Jędrzejek, Karol Kleczka, Ilona Klimek, Dominika Kozłowska (redaktor naczelna), Janusz Poniewierski, Ewelina Kaczmarczyk, Agnieszka Rzonca, Henryk Woźniakowski, Edyta Zielińska

zespół: Michał Bardel, Wojciech Bonowicz, Halina Bortnowska, Bohdan Cywiński, Bartłomiej Dobroczyński, Tomasz Fiałkowski, Tadeusz Gadacz, ks. Michał Heller, Jerzy Illg, Piotr Kłodkowski, Maria Makuch, Janina Ochojska-Okońska, abp Grzegorz Ryś, Władysław Stróżewski, Karol Tarnowski, Łukasz Tischner, Stefan Wilkanowicz

współpraca: Andrzej Brzeziecki, Ewa Bolińska-Gostkowska, Iwona Boruszkowska, Marta Duch-Dyngosz, Monika Gałka, Krzysztof Kornas, Dobrosław Kot, Elżbieta Kot, Daniel Lis, Artur Madaliński, Anna Marchewka, Anna Mateja, Andrzej Muszyński, Małgorzata Nocui, Urszula Pieczek, ks. Ełgusz Piotrowski, Mikołaj Puczyłowski, Marcin Wilk, Marcin Żyta

projekt graficzny pisma:
Władysław Buchner, Rafał Buchner

automatyzacja składu:
Paweł Zeleznikowicz (Kobugi)

dyrektor artystyczny:
Władysław Buchner

łamanie: Ilona Klimek

fotodycja: Marcin Kapica

korekta: Barbara Gąsiorowska, Magdalena Wotoszyn

ilustracje portretowe: Patrycja Podkościelny

nakład: 2500 egz.

promocja i reklama: tel. (12) 61 99 530,
e-mail: miesiecznik@znak.com.pl

prenumerata: tel. (12) 61 99 561, e-mail:
prenumerata@znak.com.pl

Redakcja nie zwraca tekstów niezamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania i skracania. Redakcja nie odpowiada za treść zamieszczanych ogłoszeń. Rozpowszechnianie redakcyjnych materiałów publicystycznych bez zgody wydawcy jest zabronione.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

*On bowiem jest naszym pokojem.
On, który obie części [ludzkości]
uczynił jednością, bo zburzył
rozdzielający je mur – wrogość.*

Ef 2, 14

□ Golshifteh Farahani i Adam Driver w filmie *Paterson*
w reżyserii Jima Jarmuscha, który opowiada o spokojnej
celebracji codzienności i odnajdywaniu w niej szczęścia
fot. BE&W

